

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
філологічний факультет
Кафедра сучасної української
мови

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
Мовна особистість як суб'єкт комунікації

Вибіркова дисципліна

Освітньо-професійна програма: «УКРАЇНСЬКА МОВА»

Спеціальність: 03 Гуманітарні науки

Галузь знань: 035 Філологія

Рівень вищої освіти третій освітньо-науковий

Мова навчання українська

Розробники: Антофійчук Алла Миколаївна, доцент, кандидат філологічних наук

Профайл викладача (-ів)

https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SDmo8BAAAAAJ&view_op=list_works

Контактний тел. 0372584832, 0506705971

E-mail: a.agafonova@chny.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle

Консультації

Очні:понеділок – 13.00 – 15.00

Онлайн-консультації: вівторок – 13.00 – 15.00.

Очні консультації: за попередньою домовленістю: середа 13.00 – 15.00

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **„Мовна особистість як суб’єкт комунікації”**

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Багаторівнева проблема мовної особистості, тобто особистості, що презентує себе через мову, уже декілька десятиліть поспіль активно розробляється у лінгвістиці. Об’єктом лінгвістичного аналізу в теорії мовної особистості є узагальнений образ носія мовних знань, культурних цінностей та комунікативно-діяльнісних настанов. Модель мовної особистості може бути виражена на трьох рівнях: 1) вербально-семантичному – коли носій мови володіє мовою на рівні норми; 2) когнітивному, що відображає картину світу, яка сформована на основі індивідуальних понять, ідей, ієрархії цінностей; 3) прагматичному, який відображає комунікативні інтенції індивіда.

Теорія мовної особистості як суб’єкта комунікації розвивається у рамках антропоцентричної парадигми знань з опертям на базові напрацювання новітньої лінгвістики з урахуванням нерозривного зв’язку буття, мови, мислення, культури. Функціональна єдність мови та мовлення репрезентує мовну особистість як феномен, що зреалізовується в індивідуальних дискурсивних виявах.

2. Мета навчальної дисципліни – вивчення феномена мовної особистості як суб’єкта комунікації, невід’ємного елемента мовного спілкування; формування вмінь і навичок правильно розуміти й аналізувати явища мовного спілкування; використовувати набуті знання у вивченні фахових дисциплін та суто філологічних дослідженнях.

Предмет вивчення навчальної дисципліни – специфіка мовної особистості як суб’єкта комунікації.

3. Завдання курсу полягає у висвітленні основних положень теорії мовної комунікації, а також у вивченні мови з погляду її використання для впливу на співрозмовника.

Компетенції, якими має оволодіти аспірант у процесі вивчення навчальної дисципліни: соціально-особистісні компетентності:

- здатність до системного, критичного мислення;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність вчитися й опановувати нові знання;

інструментальні компетентності:

- здатність до усної та письмової комунікації українською мовою;
- навички дослідницької діяльності у філології;

професійні компетентності:

- удосконалення професійної підготовки, розвиток пізнавальних інтересів, вміння критично працювати з навчально-методичною літературою;
- уміння співвідносити теоретичні знання з практичними потребами наукових досліджень;
- здатність фахівця відповідати вимогам професії та демонструвати належні особисті якості в ситуаціях професійного спілкування, мобілізуючи для цього знання фахової термінології;
- уміння демонструвати лінгвістичну освіченість, розвинене мовне чуття, широку ерудицію, знання теорії, історії, етапів формування і розвитку мови та літератури, персоналій, обізнаність із творами світового письменства, перекладною літературою; користування словниками різних типів, граматики, довідниками, інтернет-ресурсами, електронними посібниками та ін.

4. Пререквізити

Філософія та методологія науки;
Організація наукової діяльності.

5. Результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен:

знати:

термінологічний апарат з проблеми;
 основні положення теорії мовної комунікації;
 структуру і складники мовної комунікації;
 лінгвістичне моделювання мовної особистості;
 основні принципи, правила й конвенції безконфліктного спілкування;

вміти:

орієнтуватися у проблемі виявлення комунікативних процесів та визначення їх складників;

визначати типи і види спілкування;

визначати структуру і складники комунікації;

застосовувати принципи і правила спілкування;

здійснювати аналіз комунікативних актів;

характеризувати лексичні, семантичні та фонетичні явища під час мовленнєвої діяльності;

визначати граматичні та стилістичні проблеми мовленнєвого акту;

досліджувати мовленнєвий етикет і культуру спілкування мовців;

давати власну оцінку комунікативним явищам і процесам.

6. Опис навчальної дисципліни

7.

6.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин					Вид підсумкового контролю	
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота		індивідуальні завдання
Денна	2	2	3	90	10	5			75		залік
Заочна	2	2	3	90	10	5			75		залік

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	пр	інд	с.р.		л	с	пр	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Загальні засади мовної комунікації												
Тема 1. Поняття комунікації у сучасній науці. Різновиди комунікації. Особливості людської комунікації	12	1				6	12	1				6
Тема 2. Комунікативний процес та його складники	11	1		1		8	11	1		1		8
Тема 3. Комунікативний акт як	11	1				8	11	1				8

функціональна одиниця комунікативного процесу.												
Тема 4. Моделі комунікації. Функції комунікації	11	1				8	11	1				8
Тема 5. Основні види комунікації. Форми вербальної комунікації	11	1		1		8	11	1		1		8
Разом за ЗМ 1	56	5		2		38	35	5		2		56
Змістовий модуль 2. Комуніканти як суб'єкти комунікації												
Тема 1. Підходи до вивчення мовної особистості як основного суб'єкта комунікації	8	1		1		6	8	1		1		6
Тема 2. Структура мовної особистості як учасника комунікативного процесу. Комунікативна складова мовної особистості	7	1				6	7	1				6
Тема 3. Соціальні й комунікативні ролі співрозмовників	7	1		1		8	7	1				8
Тема 4. Психологічний та соціоінтерактивний складники мовної особистості	7	1		1		8	7					17
Тема 5. Мовний, мовленнєво- риторичний та національно- культурний складники мовної особистості	7	1				8	7			1		8
Разом за ЗМ 2	34	5		3		37	34	5		3		34
Усього годин	90	10		5		75	90	10		5		75

Теми практичних занять

№	Назва теми
1	Мовленнєва діяльність у світлі сучасних лінгвістичних досліджень. Сучасні погляди на природу мови. Роль мови у формуванні суспільної свідомості. Лінгвопсихологічна характеристика мовленнєвої діяльності та спілкування. Характеристика проблеми мовленнєвої діяльності в науковій літературі: традиційні погляди на мовлення як діяльність у науковому доробку провідних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів; новітнє трактування мовленнєвої діяльності.
2	Мова, мовлення, мислення як складові мовленнєвої діяльності. Основні поняття наукового апарату дослідження. Мова як особлива знакова система. Мовлення: поняття, терміни. Мова та мовлення: спільне й відмінне. Мовлення та його міжпредметний аспект. Мислення і мовлення: їх взаємозв'язок. Мова, мовлення та процеси реченнєвомисленнєвої діяльності. Мова і свідомість.
3	Спілкування як процес становлення та розвитку контактів між людьми. Зміст поняття спілкування. Види та рівні процесу спілкування. Три сторони процесу спілкування, їх взаємозв'язок. Моделі спілкування. Особливості масово інформаційної діяльності. Специфічні аспекти спілкування у навчанні.
4	Інтерактивна сторона спілкування. Інтерація у спілкуванні. Рольові стандарти та концепції. Ситуації та дії під час спілкування. Маніпуляції у спілкуванні. Психологічні засоби впливу під час спілкування.
5	Перцептивна сторона спілкування. Сприйняття й розуміння людини людиною як основа ефективної комунікації. Соціальна перцепція. Перцепція, її особливості. Людина як джерело інформації. Сучасні еталони сприйняття. Формування першого враження й особливості сприйняття під час постійного спілкування. Аналіз особливостей першого враження. Помилки у сприйнятті.

6.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми
1	Витоки теорії мовленнєвої діяльності: - античний погляд на мовленнєву діяльність; - розвиток теорії мовленнєвої діяльності у період Середньовіччя та епохи Відродження.
2	Становлення теорії мовленнєвої діяльності в XIX столітті. Основні напрямки розвитку.
3	Лінгвопсихологічна характеристика мовленнєвої діяльності та спілкування.
4	Характеристика проблеми мовленнєвої діяльності в науковій літературі: - традиційні погляди на мовлення як діяльність у науковому доробку провідних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів;

	- новітнє потрактування мовленнєвої діяльності.
5	Мовлення та його міжпредметний аспект.
6	Мислення і мовлення: їх взаємозв'язок.
7	Мова, мовлення та процеси реченнєвомисленнєвої діяльності.
8	Мова і свідомість
9	Різновиди мовлення за формою вираження думки: їх характеристика.
10	Основні види мовленнєвої діяльності: - продуктивні види мовленнєвої діяльності; - рецептивні види мовленнєвої діяльності.
11	Основні компоненти мовленнєвої діяльності: мова, діяльність, предмет, засоби та способи реалізації, продукт і результат.
12	Механізми мовлення: мотивація та мовленнєва інтенція.
13.	Висловлювання як розгорнуте мовленнєве повідомлення.
14	Процес висловлювання, його особливості.
15	Компоненти мовленнєвої ситуації.
16	Характеристика етапів породження висловлювань.
17	Мовленнєвий акт, його зміст.
18	Метакомунікація як одиниця лінгвістики
19	Культура спілкування як елемент загальної культури людини
20	Самопрезентація (конкретні ситуації): особливості, компоненти.

7. Система контролю та оцінювання

Форми проведення занять: лекції, практичні заняття, самостійна робота (ІНДЗ). Організація роботи слухачів передбачає поняттєво-категоріальний масив з кожної теми, контрольні питання та самостійні завдання, робота з науковою та довідковою літературою, а також розв'язання проблемних ситуацій та дослідницько-творчих завдань.

Поточний контроль: здійснюється на заняттях через індивідуальне і фронтальне усне опитування, бліц-опитування; письмові самостійні роботи (реферати, есе); ведення термінологічного словника; практичні, індивідуальні та самостійні завдання; розв'язання творчих задач; взаємоконтроль слухачів у парах і групах; самоконтроль тощо. Особливого значення набуває тестова форма контролю та оцінювання навчальних досягнень аспірантів. Вид семестрового контролю: модульні контрольні роботи, залік.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання здійснюється за національною та ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. Загальні 100 балів включають: 60 балів – поточний контроль (по 20 балів за кожен модуль); 40 балів – залік.

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно)

Розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)					Кількість балів (залік)					Сумарна к-ть балів	
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T1	T2	T3	T4	T5		
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

8. Рекомендована література Базова

- Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови : Лінгвофілософські нариси : монографія. Київ : Академія, 2009. 192 с.
- Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 281с.
- Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики К: Академія, 2004. 343 с.
- Бацевич Ф., Чернуха В. Комунікативна особистість у сімейному спілкуванні : монографія. Львів : ПАІС, 2018. 260 с.
- Бацевич Ф., Чернуха В. Мовна особистість у сімейному спілкуванні: лексико-семантичні виміри : монографія. Львів : ПАІС, 2014 б. 182 с.
- Бибик С. П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення : монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. 589 с.
- Богдан С. К. Мовний етикет українців : традиції і сучасність К. : Рідна мова, 1998. С. 6–85.
- Голубовська І. О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен. *Studia Linguistica*. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. Вип. 1. С. 25–33.
- Грицютенко І. Є. Естетична функція художнього слова. Львів : Вид-во ЛДУ, 1972. 180 с.
- Гуйванюк Н. В., Агафонова А. М. Антропоцентричний підхід до вивчення мовних явищ (На матеріалі авторизованих конструкцій сучасної української мови) Чернівці : Рута, 2001. 56 с.
- Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посіб. Київ : Академія, 2005. 368 с.
- Єрмоленко С. В. Напрями досліджень мовної особистості у сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2014. Вип. 2 (33). С. 33–37.
- Єрмоленко С. Я. Естетична природа слова в народній пісні. *Українська мова і література в школі*. 1976. № 7. С. 34–45.
- Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд : монографія. Київ : НДІУ, 2007. 444 с.
- Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності : стилїстика та культура мови К. : Довіра, 1999. С. 34–78.
- Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова : монографія. Київ : Наук. думка, 1987. 245 с.
- Загнітко А. Мовна особистість в епістолярному дискурсі: типологія лінгвоіндивідуацій і лінгвоіндивідуалізацій. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2016 а. № 33. С. 58–72.
- Загнітко А. П. Основи дискурсології : науково-навчальне видання. Донецьк, 2008. 194 с.
- Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування : монографія. Одеса : Астропринт, 2008 б. 324 с.
- Корнєва Л.М. Невербальні засоби в міжкультурній комунікації. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. N. 49, Т.1. С. 88-90.

21. Косенко Ю.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2011. 187 с.
22. Кочерган. М.П. Загальне мовознавство. К.: Академія, 1999. 286 с.
23. Красных В. В. Основы психолингвистики и теории коммуникации. Лекционный курс. М.: Гнозис, 2001. 265 с.
24. Лавриненко О. Л. Структурно-функціональні особливості мовної особистості студентів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Луцьк, 2011. 19 с.
25. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с.
26. Нікітіна А. В. Дискурсна особистість як лінгводидактичне поняття. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. № 4. С. 217–282.
27. Пентелюк М.П. Культура мови і стилістика. К : Вежа, 1994. 240 с.
28. Пірошенко С.Ю. Комунікативні параметри мовної особистості в освітньому дискурсивному просторі. *Педагогічний дискурс*. Вип.. 14. 2013. С. 356 – 359.
29. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Київ: ВЦ Київський університет, 1999. 308с.
30. Романченко А. П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти: монографія . Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 541 с.
31. Русанівський В. М. Естетика художнього слова. Культура слова. Київ : Наук. думка, 1976. Вип. 11. С. 5–17.
32. Сагач Г. М. Риторика : навч. посіб. Вид. друге, перероблене і доповнене. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 568 с.
33. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : підручник. Черкаси : Видавництво Чабаненко Ю. А., 2011. 350 с.
34. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке : монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
35. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
36. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
37. Семенюк О. А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ІнЮре, 2009. 276 с.
38. Синиця І. А. Мовна особистість автора у науково-гуманітарному тексті ХІХ ст. (комунікативний, культурологічний, образно-стилістичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02. Київ, 2007 а. 36 с.
39. Стародубцева О.А. Лексико-семантичні засоби кінетичної характеристики персонажа (на матеріалі французького роману ХХ століття): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2002. 21 с.
40. Стахів М. Український комунікативний етикет : навч.-метод. посіб. К. : Знання, 2008. С. 11–23.
41. Степаненко М., Дейна Л. Суб'єктивна та об'єктивна оцінка в українському щоденниковому дискурсі : монографія. Полтава : Дивосвіт, 2018. 268 с.
42. Солощук Л.В, Котов М.В. Національний характер мовної особистості в контексті міжкультурної комунікації. *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. 2010. С. 215 – 222.
43. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці : Букрек, 2014. 412 с.
44. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник. К.: АртЕк, 1998. С.191-192.
45. Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості. Соціопсихолінгвістичний аспект. Автореф. дис доктора філолог. наук. К., 1994. 16 с.

1. Багмут А. Й. Інтонація як засіб мовної комунікації К., 1980. С. 22–31.
2. Багмут А. Й. Інтонація спонтанного мовлення К., 1985. С. 13–16.
3. Багмут А. Й. Семантика і інтонація в українській мові К., 1991. С. 6–58.
4. Гайдаєнко І. Канали комунікації та лексичні засоби їх вираження (на матеріала назв чуттєвої сфери) // Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія – Лінгвістика II : Зб. наук. пр. Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. Випуск 5. С. 174- 180.
5. Даниленко Л. І. Простір «мова – людина – культура» академіка В. М. Русанівського. Мовознавство. Київ, 2011. № 3. С. 10–15.
6. Дорошкевич А. С. Стратегії самопрезентації особистості у повсякденності. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 5. С. 245–254.
7. Дружинець М. Л. Українське усне мовлення сучасної молоді південної та західної зон: девіантні процеси. Записки з українського мовознавства. Одеса : ПолиПринт, 2018. № 25. С. 136–145.
8. Єщенко Т. А. Категорія антропоцентричності: адресантність і адресатність у тексті. Лінгвістика. 2011. №. (24). Ч. 2. С. 137–142.
9. Журавльова Н. М. Поетика української епістолярної ввічливості ХІХ – початку ХХ століття : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2012. 548 с.
10. Завальська Л. В. Комунікативна стратегія аргументації в українському політичному дискурсі. Одеський лінгвістичний вісник. Спецвипуск. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2017 а. С. 66–69.
11. Ковалевська Т. Ю. Психосемантика комунікативної гармонійності. Записки з українського мовознавства. Одеса : Астропринт, 2003. Вип. 12. С. 360–369.
12. Колесникова І. А. Специфіка категорій «адресант» і «адресат» у професійному дискурсі. *Studia Linguistica*. 2009. 491 Вип. 3. С. 114–118.
13. Космеда Т. А. Дискурсивні слова як центр комунікативної стратегії вченого і педагога у проекції на мовну особистість А. П. Загнітка. Лінгвістичні студії. Донецьк : ДонНУ, 2010. Вип. 20. С. 205–210.
14. Космеда Т. А. Індекс комунікативної компетенції та психотип як параметри диференціації мовної особистості. Лінгвістичні дослідження. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. Вип. 31. С. 196–205.
15. Космеда Т. А. Типові дискурсивні слова як показник комунікативної компетенції мовної особистості (на прикладі аналізу «живого» мовлення І. Франка). Лінгвістичні студії. Донецьк : ДонНУ, 2008. Вип. 17. С. 206–210.
16. Мацько Л. І. Мовна особистість Андрія Малишка як лінгвокультурологічний феномен. *Культура слова*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013 а. № 78. С. 7–11.
17. Мацько Л. І. Мовна особистість Тараса Шевченка як чинник формування національної ідентичності. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог, 2014. Вип. 50. С. 8–15.
18. Пиз А. Язык телодвижений // Как читать мысли других по их жестам. Нижний Новгород: "Ай Кью", 1992. 250 С.
19. Рудик І.М. Культурна специфіка невербального коду в міжкультурній комунікації // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. 2005. N 23. С. 101-103.
20. Семигінівська Т.В. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства // Вісник СумДУ. Серія Філологія. 2007. №.1. Том 2. С. 45- 49.
21. Шкіцька І. Ю. Компліментарні висловлювання із загальною оцінкою та оцінкою моральних якостей адресата в маніпулятивному дискурсі. *Культура народів Причорномор'я*. 2012 а. № 253. С. 186–189.
22. Янова О.А. Номінативно-комунікативний аспект позначення усмішки як компонента невербальної поведінки (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2002. 19 с.
23. Яценкова О.В. Комунікативний процес в діловій сфері // Філологічні науки: Зб. наук. пр. Суми: СумДПУ, 2002. С. 206 -212.

Інформаційні ресурси

1. Дацюк С. Коммуникативные стратеги. – <http://www.xyz.org.ua>
2. Жестовая коммуникация. – www.krugosvet.ru/articles/82/1008258/1008258a1.htm
3. Клименко В.А. Культурология. – <http://dl.sumdu.edu.ua/docs/doc/textbooks/1896/661/index.html#t1>
4. Комунікація. – <http://www.uk.wikipedia.org/wiki/Комунікація>
5. Ніколаєнко І.В. Міжкультурна комунікація і мова. – http://www.rusnauka.com/13.DNI_2007/Philologia/21224.doc.htm
6. Шинкаренко Т. "Комфортна дистанція", щира усмішка і – о'кей? // Віче. – <http://www.viche.info/index.php?action=archive&id=133>